

TILL

Vännen Sixten Egerdal på 73-årsdagen

Med en återblick på den dag för trettiosju år sedan då vi tillsammans vaknade upp på Känsö i beredskaps-tjänst.

Sixten Georg Ekerdal, född 1904-02-29, Direktör. Död 1991-05-15.

Begravd på Kvibergs kyrkogård, kv M-lund nr 1

Sixten var medlem i KA 4 Kamratförening, inträde 1948.

PETRUS ÖSTRÖM

gemenligen kallad "Susa"

legendarisk flaggjunkare vid Göteborgs Kustartilleri-försvar under beredskapsåren.

Ett försök till porträttstudie baserad på bilder ur minnets album, mot en bakgrund av dåtida händelser och omständigheter.

Våren 1932 var jag på ett affärsbesök i Belgien. Meddelande hade ingått, att riksdagshuset i Berlin varit utsatt för eldsvåda. Nazisterna gjorde stort nummer av händelsen. Min värd, Monsieur Hubin, en man med ett hårt livs erfarenhet bakom sig, frågade mig, huruvida jag förstod innebörden av den händelse, som rapporterats. Jag tänkte efter ett tag, då jag anade speciella tankegångar, och så svarade jag med en motfråga: "Menar Ni, att det kan innebära krig?" Min vän svarade med ett bittert leende: "Naturligtvis" Men det blev icke något krig omedelbart.

Fyra år senare begav jag mig iväg till New York för att gifta mig, och omkring medio av mars stodo min maka och jag vid relingen och tittade ut över atlanten och diskuterade innebörden av ett radiomeddelande, som just hade nått fartyget. Tyska trupper hade marscherat in i Rhenlandet. En av fartygets officerare gick förbi och hörde våra kommentarer och yttrade: It's shaping up, isn't it?

Ett följande år, 1938, marscherade Hitlers trupper in i Wien. Österrike hade befriats, hette det.

Hösten 1938 tvingade Hitler och Mussolini Englands premiärminister, Chamberlain jämte hans franska kollega att biträda vid upphävandet av Checkoslovakiets självständighet. Givetvis gällde det till en början justering av några gränsfrågor, men snart nog ockuperade tyska trupper hela landet.

I Sverige kunde tidningar komma ut med stora rubriker: Freden räddad. I England hurrade man för Chamberlain, men en allvarlig man sade: Ni hade att välja mellan vanära och krig. Ni valde vanära och därför får Ni krig. Mannen, som stod för detta yttrande var Winston Churchill.

Den första söndagen i september 1939 fick samme Chamberlain med allvar i rösten berätta för sitt brittiska folk, att nationen sedan klockan 11 fm

måste anse sig i ett tillstånd av krig med Tyskland.

Följande måndag morgon reste jag från vårt sommarställe i Marstrand in till Göteborg och ögnade igenom helsideskungörelsen i tidningarna om inkallelser till beredskapstjänst. Men min årsklass var ej inkallad, och jag fick uppleva första krigshösten som civil. Det blev ransoneringar av livsmedel och en ständigt ökande flod av rykten i tidningar och på radion. Till slut blev jag så trött på allt detta, att jag stängde av min radio från Sverige och ställde in den för gott på BBC i London, icke för att BBC kunde anses helt vederhäftiga, men rapporterna läto i alla fall trevligare.

Julen kom och svenska radion fick förmedla många hälsningar från hemmavarande till släktingar och vänner anställda på fartyg ute på världs-haven, och i medio av februari 1940 kom min egen inkallelse till beredskapstjänst. Den 28 februari utrustades jag vid Nya Varvet tillsammans med en man som kvickt blivit gammal god vän till mig. Han hette Sixten Egerdal och vi funno, att vi ett antal år bott i samma hus utan att lägga märke till varandra. Nu kände vi igen varandra och vänskapen blev snart genuin. Färden från Nya Varvet gick per bil ut till Väster-berget och sedan ned på det frusna havet och vidare segelleden genom Korshamns ränna till Känsö. Det var en egendomlig upplevelse att fara till Känsö med bil. Men vad som slog mig mest var den otroliga frid, som härskade där ute. Många bekanta ansikten mötte mig, kamrater från värnpliktsåren c:a femton år tidigare. Här funnos inga rykten? man gick i sin dagliga gärning, hämtade vatten, städade på luckorna, som rummen kallades vid den gamla karantänstationen, åt sina måltider enligt schema i matsalen, varefter man samlades för kaffet på marketenteriet.

Första kvällen ställde Egerdal och jag upp våra sängar i en av sa-larna, nära en kamin, c:a 2 meter hög, som eldades med ved, så att den lyste brandröd en meter upp från golvet. I rummet lågo väl 25 man. Kretsen

kring kaminen var väl 25 grader varm, kanske trettio. Men ute var det 22 grader kallt. Det gick fint att sova. Tidigt följande morgon väcktes jag av en röst, som med oemotsäglich auktoritet och omisstagligt allvar i tonen uttalade följande: "Ja, det här var en djävla födelsedag". Det var ju den 29 februari och skottdagen, och min vän var skottårsbarn.

När jag gick upp, passerade jag förbi en säng i andra ändan av rummet, där en man sov en nyföddes djupa sömn. Över fotändan av hans säng löpte ett vitt streck, som bestod av under natten in-sipprad snö, som kommit in genom ett stängt fönster.

Vid uppställningen efter morgonkaffet och bullen i matsalen fingo vi av chefen, Löjtnant Nordin, gammal instruktionsofficer för mig, uppmaningen: "Herrarna får väl bekanta sig med omgivningen den första dagen". Tonen i det militära hade tydligen ändrat sig en del sedan värnpliktsåren.

Följden blev att Egerdal och jag vandrade bort över isarna och småningom kommo att sätta foten på Galtö. Den ön var en förläggning i tillblivelse. En liten vaktstyrka låg där, med synbarligen huvud-uppgiften att tillse, att gänget av bergsprängare fingo sina måltider enligt överenskommelse. Bergsprängarna sprängde skyddsrum och befästningar och kallades helt enkelt för grängesbergama. När vi kommo i land kom vaktbefälhavaren oss till mötes, tydligen misstänksam på vad sorts folk vi vor°, men snart nog sade han till mig: "Hej på dej Frodi, kommer Du ihåg mej, det är Pettersson". Ja, Pettersson är ju ett känt namn, men helt kunde jag icke omedelbart placera honom. Men då fortsatte han: "Kommer Du ihåg den där konjakten Du gav mig sist?" Nu klarnade minnet. En av de sista weekenderna år 1926 var jag kommenderad som vaktbefälhavare på Nya Varvet. Men jag ville gärna till Marstrand på söndagen och bytte bort min tjänst mot en halv konjak, som jag lovade Pettersson. Han kom in på lördag kväll och då jag tidigt på söndag

morgon lämnade lokalen, sov han en kofferts lugna sömn på en av britsarna. Jag lade konjaken på kudden och försvann. Snart nog hade han vaknat av att det kändes kallt mot kinden. Det var detta han påminde mig om. Nu bjöd han oss på kaffe.

Snart såg jag en gänglig individ komma klivande över klipporna. Han rörde sig mjukt och säkert trots snö och is och halka. Det verkade nästen som om han satte klor i marken, så stadigt gick han. Det var en underofficer. Ansiktet verkade till en början rätt så hårt, med ett par klarblå ögon i en rödligt hy. Blicken tycktes kunna gå ge-nom granit. När han kom närmare fick han ett lätt satiriskt leende över sina drag och så sade han: "Jasså, dom har tatt Er två nu också". Det var Flaggjunkare Öström, som nu trädde in i mitt liv.

Pettersson bjöd honom också på en kopp kaffe.

Efter en stund sade flaggjunkaren: För det var han: "Ska Ni susa med ett tag?" Egerdal och jag gingo med honom. Det var just icke mycket att se, mestadels kala klippor täckta med snö. Men solen lyste och luften var härlig och vi voro ju i alla fall ute i skärgården, där jag sällan vantrivdes. Snart nog sade Öström; "Nä, nu måste vi ha mat". Vi gingo till hans byscha och där tog han fram några burkar köttkonserv, som han värmdde i viss mån över en kamin. Fettet smälte icke helt, och när vi beto i köttet, hade varje bit en kylig och hårdare kärna. Det var kanske icke helt den meny man hade velat önska, men under omständigheterna smakade den bra. Vi pratade om litet av varje utan att gå in på detaljer. Allting i tillvaron verkade ju nytt, och vad framtiden kunde föra med sig, hade vi ingen anledning gå in på. Nuet var alltför fullt. Men stämningen var god.

Snart nog måste Egerdal och jag tänka på att gå tillbaka till Käsö, för mörkret föll ju rätt så snart på, även om februarikvällarna hunnit visa,

att vi kommit över den mörkaste årstiden. Vi gingo till sängs den kvällen på samma sätt som tidigare, och det gick även nu att sova. Nästa dag fick jag veta, att jag skulle upprätthålla tjänsten som matsalskorpral. Det var början till en beredskapstjänst, som skulle sträcka sig över 1700 dagar. Tur att jag då icke visste om detta förhållande och idag kan jag se tillbaka på den perioden i mitt liv, som en av de lärorikaste jag upplevt.

En sak, som jag då icke visste om, var att jag så skulle bliva satt i tillfälle att följa Öströms liv i beredskapen och få lära känna denne märkvärdige man. Det är ett stort antal minnesbilder från denna kontakt, som jag nu skall försöka skildra. Det är icke meningen att göra en kronologisk skildring, så jag har kunnat sammanföra vissa detaljer oavsett tidpunkten. Egerdal och jag fingo snart nog ett eget rum på Kängö och flaggjunkare Öström var oss behjälplig med många detaljer i det sk manhanget., eftersom han egentligen var stationerad på Kängö och där stod för materielförrådet.

Min första uppgift som matsalskorpral blev att organisera om matutdelningen vid måltiderna, vilken var våde tungrodd och opraktisk. Varje man fick nu i stället hämta en bricka och sedan porslin och bestick och därefter gå fram till huvuddisken och där få sin ranson. Efter måltiden ställdes brickorna i ett ställ bredvid det ställ där de tidigare rena brickorna stått och all överbliven mat hälldes i avfallsbackar. Jag hade bett en snickare på ön göra ett par ramar för brickorna för att bättre hålla dem i ordning. Snickaren gjorde ramarna nästan som ett par telefonhytter och Öström försummade inte tillfället till kommentar: "Vad i helvete, Frodi? (hård betoning på iet) Ska Du ställa till med allmänna val?"

Så småningom gav vintern med sig och isarna försvunno. En dag gick jag genom luckorna, där radion naturligtvis stod på. En röst förkunnade att

tyska trupper under natten besatt Köpenhamn och att enligt ingångna meddelanden landstigningar pågingo på flera håll längs den norska kusten. Först trodde man det var en beredskapsövning, men det var nog så sant. Kriget hade ryckt närmare. Beredskapen skärptes, och nya mannar inkallades och en del 57 mm kanoner monterades upp i skärgården: "Djävla ärtbössor" sade Öström.

Den 10. maj kom med invasionen i Holland, Belgien och Frankrike. Tyskarna hade stora initialframgångar och de engelska rapporterna talade om, att man drog sig tillbaka till bakomliggande taktiskt mera fördelaktiga ställningar.." Kan dom icke erkänna att dom får på parutten", sade Öström.

Händelserna utvecklade sig med skrämmande dramatik, och det verkade som om de engelska trupperna i Frankrike skulle helt förintas. Men Dunquerque kom, och engelska flottan gjorde sin plikt, och den engelska nationen visade sin förmåga igen "to rise from soratch. Det är i alla fall fan vad dom kan", sade Öström med ett bistert leende, som på sätt och vis angav, att hans sympatier voro på den rätta sidan. Vi fingo en ny chef på Känsö, min gamle vän, majoren Stellan Wulff. Galtö hade vid det här laget blivit en förläggning med egen besättning och själv hade jag blivit kommissarie, vilket innebar, att jag icke endast hade tillsyn över matsalen utan även ansvar för att tillräckligt med mat rekvirerades och kom fram i tid.

En dag i slutet av juni blåste det 25 meter vsv vind, och rev upp grov sjö runt Galtö Huvud. Galtö hade en stenbrygga i lä för gröna sjön, men någon slags skrivbordsarkitekt hade placerat den, och vid hårt väder gick inbäringen hög vid bryggan och omöjliggjorde normala tilläggningar. Normalt kom maten från Nya Varvet ut till Känsö, och därefter fortsatte båten till Galtö. Men idag kom där en ömkligt hostande motor-snipa genom

Korshamns ränna och lade till vid Känsö, och skepparen förklarade, att han under inga förhållande vore villig gå vidare runt Galtö Huvud.

Jag gick upp till Wulff, med vilken jag umgicks som gammal vän, då ingen såg oss. Annars uppträdde vid med militär formalitet inför varandra. Wulff satt i sitt rum och jag förklarade situationen för honom. Han sade, att vi fingo taga mulan d v s minutläggaren, och gå till Galtö med den. Jag tackade och skyndade bort. Då ropade han efter mig: "Furiren, flaggjunkare Öström får taga befälet". Ja, inte hade jag tänkt att själv ge mig iväg med mulan i det vädret.

Jag träffade Öström nedanför kanslihuset, där han kom i sin vanliga snabba marschtakt. Jag förklarade situationen för honom, och han kastade en blick utåt havet och sade: "Susa på då". Ett antal reserv-underbefäl hjälpte mig få ombord de båda matlådorna och flaskorna med svagdricka och mjölk, och så bar det iväg.

Öström stod vid ratten och bakom honom stod maskinisten med rattarna till maskinen. Snart nog voro vi ute i sjön och mulan började rulla. Öström kastade en blick på reservunderbefälen, som skrattande klängde i riggen och tydligen betraktade det hela som en skojig utfärd.

Så vände han sig till mej: "Frodi, om nu någon av dem där djävla markattorna går överbord, så hänger frälsarkransen här". Så rundade vi Galtö Huvud och den gröna sjön satte in. Öström riktade in stäven mot bryggan och kommenderade lägsta möjliga styrfart. Vi satte stäven i bryggan, så det skalv i skrovet och Öström ropade: Se för Helvete till, att Ni inte får en fot emellan, för då e Ni invalider. Hälften av maten kom i land innan aktern började driva hastigt ned mot klipporna. "Back full fart" kom det från Öström, och så drogo vi oss klara och gjorde en cirkel i sjön. Manövern upprepades, och så bar det hemåt. Men nu mötte vi gröna sjön, och fingo verkligt dansa i sjöarna.

Mulan var ej född i går utan hade åldern väl inne. Hon var en liten platt sak, där längd och bredd tävlade med varande om största metertal och där maskinieriet bestod av en hederlig ångmaskin, som i sin gång visade prov på ett faktotums pålitliga och lugna lojalitet. Jag stod bredvid Öström och höll mig i en reling men det kändes som om jag hängde i en ribbstol i gymnastik. Fötterna ville nästan släppa taget med däck. Men allting gick framåt och efter användande av dubbelt så lång tid som för hitfärden, svängde vi in i smult vatten, varefter Öström tog mulan i en elegant 180 graders gir och kompletterade det hela med en perfekt tilläggning. "Väl i maskin" kom ordern och Öström gick i land och fortsatte omgående det, som han tidigare varit sysselsatt med.

Detta jag nu beskrivit var på intet sätt något hjältedåd. Det var en ren rutinsak, men det var just Öströms rutinerade sätt att sköta allt, som tilldrog sig min uppmärksamhet och beundran.

Hösten kom och jag blev hemförlovad, men endast för att nästa vår åter bli inkallad. Denna gång kom jag till Galtö, där jag fick hand om mat och marketenteri och nästan från början blev något av en allt i allo, då det gällde kontakten mellan befäl och manskap.

Öström stod för materielförrådet på Galtö men var för tillfället på semester. Grängesbergarna funnos kvar, men de lågo förlagda i ett stort tält, där deras sängar stodo tätt bredvid varandra, och i vilka de tycktes sova varje natt fullt påklädda. De framförde klagomål över att deras madrasser voro alldeles för korta, och chefen bad mig undersöka förhållandet. Jag fann, att de hade madrasser, som voro bortåt trettio cm för korta.

Jag vände mig till den furir, som skötte materielförrådet i Öströms frånvaro och frågade om orsaken. "Vi har inga långa madrasser", sade han.

"Men det måste väl finnas tillräckligt långa madrasser för förläggningen" sade jag. Jag fick svaret, att de flesta hade bytt ut sina korta madrasser mot långa, och numera funnos inga långa utom i Öströms förråd, och det var låst. "Då bryter vi upp förrådet" sade jag, och furiren lydde mig, och grängesbergarna fingo sina madrasser, och ett bekymmer fanns icke längre. Men jag hade ju på känn, att Öström kanske icke skulle gilla mitt initiativ.

Efter några dagar kom Öström tillbaka. Snart nog fick jag se honom komma i kort galopp över klipporna i riktning mot mig. På långt håll började han: "Hur i helvete, har Frodi vågat bryta upp mitt förråd?" Mannarna i tältet måste ha madrasser" svarade jag. "Men det har dom ju fått". "Ja, men de voro för korta". "Ja, men om vi kan ligga på dem, så kan väl för helvete dom där djävla grängesbergarna ligga på dem". "Ja, men vi ligger ju inte på dem, vi har bytt ut dem, och därför har det icke funnits några långa för gubbarna i tältet. Nu såg Öström, att min logik icke gick att rucka på. Han vände om och försvann med händerna knutna över huvudet nedkallande floder av förbannelser över mig.

Ja, det var ju tråkigt med den vänskapen tänkte jag, men fullt så illa visade det sig ej vara. Några timmar senare stod jag framför fronten till min eldledaretrupp i och för avlämning efter lunch-uppehållet. Jag såg plötsligt Susa komma smygande snett bakifrån, och snart hörde jag hans röst: "Skulle man möjligen kunna tänka sig att Frodi, efter uppställningen kan taga sin tropp och hjälpa mig med en hög plank, som behöver flyttas". Jag såg chansen och svarade omgående: "Flaggjunkaren, vi brinner alla av iver att få hugga i". "Susa på då", blev svaret, och så skedde till flaggjunkarens hela belåtenhet, och vänskapen var återställd för resten av livet.

Jag hade börjat intressera mig mera och mera för Susa, som varje dag

tycktes visa nya drag på sin skiftande personlighet.

På Galtö fanns en lång fiskarpojke, vid namn Pettersson, snickar-petter kallad. Han var lat till läggningen men då han företog sig något blev det ett konstverk. En dag skulle ett mindre golv läggas in i ett nytt skyddsrum. Susa tog dit materiel och verktyg, och en morgon efter uppställningen tog han Snickarpetter med sig, förklarade vad som skulle ske och gick sin väg efter att ha låst dörren till skyddsrummet. Detta var en enligt nutida synpunkter vansinnig handling av en överordnad mot en underordnad. Men vid lunchdags gick Susa till skyddsrummet, låste upp dörren och fick se ett perfekt in-lagt golv och blev i väsentligt grad utskälld av Snickarpetter. Det var allt.

Jag såg en gång hur Snickarpetter plockade till sig ett par brädbitar, som han sedan limmade ihop. En tid efteråt visade han måg modellen till en 1700-tals fregatt, där man genom fönstren i akterkajutan kunde titta in på ett synnerligen litet möblemang. Hans verktyg hade varit i stort sett en fällkniv.

Jag hade ett år senare kommit så högt i graderna, att jag gick som dagunderofficer. Tidigt en midsommardagsmorgon just efter soluppgången gjorde jag min så kallade eldronda genom förläggningen. När jag kom ned till hamnen nåddes jag av egendomliga läten från sjön. Det visade sig vara två personer i motorbåt, som närmade sig. Båda sjöngo för full hals och tydligen sjöng var och en sin sång för sin egen medlodi. Det var Susa, som firat midsommarafton hos sin vän, fyrmästaren på Böttö,

Westergren, av oss kallad Böttögren. Båten svängde snabbt in till bryggan, och Susa hoppade vigt i land. Så satte han kompasskurs mot sin barackdörr. Men plötsligt hördes en röst uppe ifrån berget bredvid, där vi hade en vaktpost: "Hallå där, vad var det för en jävel som kom i land, kom

fram och visa dej, annars knäpper jag dej". Det var Snickarpetter, som gisk vakt. Öström vände huvudet, tydligen med viss svårighet, som ett slagskepp vänder ett kanontorn och riktade in blicken mot berget och posten. Så kom det ur Susas mun: "Kom Du ned och sätt ett par bord i min båt, då gör Du bättre nytta än att stå där uppe och gala". Öström passerade mig på fyrtio centimeters håll, med glasartad blick utan att se mig. Vid morgonuppställningen var han korrekt klädd i vitt, men klagade över huvudvärk.

Susa deltog med iver i allting, där han kunde vara med. Vi hade manskapsaftnar med traditionell kapplöpning i säck och fäktning med kudde från stång. Susa deltog med liv och lust och med växlande lycka men alltid med gott humör.

Men uppriktig i sina omdömen var han i hög grad. En morgon hade han begärt några mans handräckning. Men när han fick se mannarna, som tilldelats honom sade han: "Nej, fy fan, dom lata djävlar vill jag inte ha". Jag tror han fick andra.

Högst uppe på toppen av Galtö låg vår signalstation, där ett gäng mannar som skötte sig själva, så länge jobbet sköttes korrekt. Det var kallt där uppe under vintern, och man brukade taga för sig av veden utanför matsalen. Men åtgången blev litet för stort, tyckte kökspersonalen och klagade inför chefen. Chefen avgjorde, att man fick taga ohuggen ved och såga och hugga den själv. Uppe på signal-stationen fanns en härlig man, som gick under öknamnet Geta. En morgon med alla tecken på ilska och hämtade sågbocken utanför köket för att bära upp den till signalstationen, dit man tidigare burit en massa ohuggen ved. Susa tittade ett tag på Getas ilskna anlete och så kom det " Hör Du Geta skall Du och bocken taga ut lysning?" Situationen blev ögonblickligen odefinierbar och begreppet disciplin lyste helt med sin frånvaro.

Åren 1941 och 1942 gingo vi riksmarschen. Första året gick jag i ett gäng som följde Susas gäng. Rätt snart såg jag Susa öka takten och vinna med stor marginal.

Nästa år såg jag till att jag kom i samma gäng som Susa och satte mig för att icke släppa kontakten med honom. Takten drevs upp och snart lågo han och jag långt före de andra. Men så började Susa, efter vad jag tyckte att halvspringa, och då kunde jag icke vidare följa med. Men efteråt sade jag till Susa, att han hade fuskat. "I helvete har jag fuskat, det var lappelunk, jag hade alltid en fot på marken" sade Susa. Nåja, det var ingenting att argumentera om, men senare sade vi alltid åt Susa att taga till lappelunken, då han klagade över att ha ont om tid.

En gång kom Susa till mej och ville ha pengar ur marketenterikassan. Jag förestod marketenteriet bland annat. "Äja, sade jag, här spenderas ingenting otillåtet". "Jamen hör på Frodi, jag skulle köpa höns, och dom kan äta matavfall, och vi kan få en massa fina ägg". Nå, han fick pengarna och köpte höns. Men barackskvallret kom igång, och det pratades om att manskapets pengar gick till officerarnas bästa. Men, en fredag frågade jag pojkarna, om dom inte tyckte pannkakan under föregående dag smakat rätt bra, och det kunde icke förnekas. "Ja" sade jag det var omkring fyrtio ägg i den, som vi fått från Susa". Nu blev det annan ton, och man föreslog, att Susa skulle få pengar till gardinder i sitt hönshus, som naturligtvis uttalades hön-sus.

Så kom en händelse, som jag tycker är oerhört typisk för Susa. Jag hade valt det rätta ögonblicket att besöka det långa hus, som möblerades men en lång bänk med många hål. Jag fann mig vara ensam och satte mig till ro längst in. Men snart rycktes dörren upp och in kom Susa gnolande på en melodi om "Det var så skrevet på stickan". "Vad i herrans namn sjunger flaggan om" skrek jag, och flaggen tystnade tvärt och tittade i min riktning.

Så kom det Hu, hu, hu... äjasså det är självaste Frodi, som sitter här, ja, du begrep naturligtvis ingenting". Så satte han sig själv till ro och började berätta en lång och fascinerande historia om sin barndom i Norrland, hur han och hans lekkamrater lekte på fjället om vårarna och byggde dammar och släppte lös syndafloder.

En gång hade man beslutat bygga alla tiders damm, och i ivern tog man av sig kläderna, för det var ju varmt uppe på sätern i vårsolen. Dammen blev jättestor, och då man öppnade den, gick en jätteflod ner för berget till böndernas fasa och förbannelse. Men det värsta var, sade Susa, att hans kläder hade kommit i vägen för floden och åkt sin kos. "Du må tro, att det icke var nådigt att komma hem till en ilsken bondmora på kvällen och förklara, att man mistat kläderna på fjället.

"Jamen, stickan då, eller vad var det som var skrevet" frågade jag.

"Jasså, ja det var en annan historia, förklarade Susa. På sätern fanns ju säterstugan och den låstes, då man gick ifrån den, och nyckeln lades under en sten, men för att man lättare skulle kunna hitta nyckeln, fästades den vid en sticka som kallades fäbodstickan. Stickan utsattes för olika behandling, målades, skulpterades eller försågs med texter, och i hans fall hade han sjungit om stickan enligt: "Det var så skrevet på fäbodstickan, att minsta flickan fick största sprickan "

Utan vidare för dagen reste vi oss och gingo ut. Någon ropade från expeditionen: "Frodi, har Du hört radion?" "Mej, vad då" sade jag. "Jo, Tirpitz har blivit sänkt". Det var den 27. maj 1941.

Jag hade vid något tillfälle sett Susa med en kvinna ute på ön. Men den synen förekom ej längre, och en kväll frågade jag Susa. Det blev ett samtal om Susas tidigare liv. Han hade varit gift en gång, men hans fru hade dött. Han hade en dotter med henne. "Hur mår hon nu" frågade jag. "Jo, jag var och besökte henne, hon bor i Stockholm, men den jäkla

tösungen hade vuxit upp och ville ha racket och bollar och ville spela tennis". "Nå, vad är det med det" sade jag. "Ja, jag sade naturligtvis till henne, hur fan tror Du jag kan ha råd med sådant? Jag teg, och så tillade Susa med ett litet leende: "Men det stod naturligtvis icke länge på innan jag tog tösungen och köpte både racket och bollar och klänning och mycket annat". Så log han soligt och varmt.

Susa hade emellertid haft barn med ett par andra kvinnor senare, och dem hade han tagit hand om och berättade en del detaljer härom. Han slutade: "Men det värsta var pojken, för den djäveln ville inte läsa, så den satte jag i instrumentlära, men kan Du tänka dej, den djäveln blev så duktig, att han tjänade mer än dom andra...."

Men hade icke Flaggen en tös med sig hit ut en gång? Nu såg Susa litet illmarig ut och så sade han: "Kan Du tänka dej att jag varit kär i en prästdotter i flera månader. Jag satt i högmässan en massa söndagar, men det tog ett brått slut". Hur så? frågade jag. "Ja, en gång satt jag i körkan och nästan somnade, och då frågade mig jäntan, vad jag tänkte på, och jag svarade att jag tänkte på att det snart var slut, så vi kunde gå hem och "pilla". Men då skulle Du hört henne. Det blev ett brått slut". Öström stod för materielförrådet, som tidigare har nämnts. Ansvaret var stort, men hans energi var ibland ännu större. En gång hade motorlivräddningsbåten "Wille Lundgren" fått gå ut med mycket kort varsel, och i hastigheten hade man lämnat kvar ett par stora fändrar. När man kom tillbaka fanns där inga fändrar, och kapten Utbult fick ingen förklaring på sina förfrågningar. Men inne på expeditionen satt en löjtnant Lagström, vars far varit underofficer i Karlskrona. Lagström frågade så där en passant Öström om denne icke möjligtvis hade sett fändrarna. Vad Öström svarade förmåles ej, men då motorlivräddningsbåten någon timma senare kom tillbaka efter en ny utfärd, funnos fändrarna på klippan. Men det var icke lämpligt att inlåta sig i samtal med Susa den dagen.

Öström var stor mindödare och drev denna hobby enligt system. Han utlovade 5 kronor till var och en, som möjliggjorde för honom att komma åt en mina för desarmering. Han fick själv 60 kronor för varje desarmering, så affären var sund. Men flottans män, som ansågo sig ha monopol på mindödande, voro rätt förbannade över alla minor, som gingo deras näsa förbi. På Galtö fanns dessutom en löjtnant Warfvinge, som själv var stor mindödare. Även han gick miste om många stekar och kapten Nils G Fröding yttrade en gång vid en middag på tal som mindödandet, att "flaggjunkare Öström till löjtnant Warfvings stora besvikelse ännu ej flugit i luften".

Men Öström var mer än en gång rätt nära att flyga i luften. Han berättade själv för mig, hur han en gång skulle taga hand om en mina, som låg och högg mot lovats land. Öström landade i lä på holmen och begav sig till minan. Plötsligt exploderade minan, där den låg och högg och Öström kastade sig raklång mot marken i riktning mot minan och undgick sålunda enligt egen version den starka tryckvågen.

En annan gång låg där en stor hittills okänd mintyp vid stranden någonstans och Öström for dit och började mixtra med den. Men så fick han en känsla, att allting kanske icke stod rätt till, satte en dynamitgubbe vid ett av hornen och tände på en lång stubintråd och gick att taga skydd. Plötsligt exploderade minan och rätt så fort. När allting som flugit till himlen kommit ned igen, gick Öström för att se, om där fanns något att taga vara på. Då skall det bakom en sten, och det visade sig vara dynamitgubben, som gick av, Tydligen hade Öström råkat sätta igång utlösningssanordningen innan han applicerade dynamigubben och det var alltså stor tur för honom, att han i så god tid sökt skydd.

Öström hade en nästan barnslig kärlek för lek med sprängämnen. En gång på en stridsövning, skulle han vakta en minspärr. Tiden blev honom

litet för lång, och han ordnade med en sprängning på egen hand. Just då råkade ett flottans fartyg komma i vägen genom spärren, och dess befälhavare torde ha blivit rätt så konfunderad över övningens verklighetsbetonade karaktär.

Vintern 1942 var sträng och gav med sig ytterst ovilligt. Vår kommunikationsbåt behövde ibland många timmar för att komma mellan fastlandet och Galtö. Öström brukade ha ett par skidor med sig, och då man körde fast, hoppade han ned på isen och skidade vidare över isen bredvid rännan. Men vårisar kunna vara förrädiska, och en gång höll det på att gå galet. Öström gick igenom isen två gånger på färd mellan Galtö och fastlandet. Jag frågade honom, hur det kändes att råka ut för dylika överraskningar, men han svarade helt lugnt, att han andra gången hade gjort den reflektionen, att han måste ha valt fel väg. Jag tror icke han varit rädd, därför var han nog undermedvetet för stor fatalist.

Från och med 1944 blev jag stabsassistent med säte inne på Käringberget. Jag hade min expedition med flera personers personal. En av personalen var en banktjänsteman från Göteborg, mycket allvarlig men med god torrhumor. En flicka kom in en gång och bad få låna en skrivmaskin. Jag hänvisade henne till mannen ifråga, som hette Pettersson. Hon fick låna maskinen och gick ut med den. Jag ropade efter henne, "Fröken, varje gång Ni skriver fel får Ni komma in och kyssa Pettersson på pannan". "Skriv ofta fel, fröken", kom kommentaren från Pettersson. Men Pettersson fick ingen kyss. Någon annan fick den eller skola vi säga dem.

Maj 1945 kom, och jag fick höra Winston Churchill från No 10 Downing street förkunna Europakrigets slut. Beredskapen föll snabbt ihop nästan som ett korthus, och den tidigare myllrande förläggningen Galtö låg snart helt öde. Jag var där ute med flock journalister, som ville se, hur där såg ut efter nedläggningen. Susa var där och vi åto en matbit med

honom. "Har Du verkligen magrat så mycket, att Du kan ha den baddräkten, sade jag och pekade på en liten flickdräkt, som hängde på en spik i hans bod. "Du ser så förbannat mycket" sade Susa.

Senare sade han till mig mellan fyra ögon: "Du förstår, att inte kan jag förstå, vad flickungen vill med en gammal gubbe, men vill hon, så vill naturligtvis jag".

Ett par år senare skulle jag, sedan beredskapen blivit ett minne, göra en resa till Stockholm. Jag kom ned till mitt tåg, då ett tåg från Uddevalla just kommit in. En ung kvinna gick förbi mig och försvann. Men i det ögonblicket hon passerade, blev jag varse, att hon bar på en liten pojke, vars anlete var lätt att känna igen. Det var Susa upp i dagen.

Jag hörde vid den tidpunkten, att Susa och lottan bodde som gifta vid någon institution i Uddevalla och jag tänkte ibland-söka besöka dem. Men därav blev intet, och så en dag erfor jag, att Susa var död, i kräfta. Han hade varit dålig länge men icke velat berätta något för sin maka, och hon bör ha vetat om saken och icke velat tala med ho-nom om det. Kärleken kan taga många former.

Och nu är beredskapen ett minne, som ligger mer än trettiofem år till-baka. Nog går tankarna tillbaka dit ibland, och alltid passerar väl då Susa revy. Hurudan var han?

Ja, han var väl icke någon direkt polerad människa, men han var en man med säkert mycket markerade hedersbegrepp. Han hade sina sidor, som kunde vara en del besvärliga ibland, men hade man kommit innanför hans kärva yta, hade man i honom en god och pålitlig vän. Han hade sin egen filosofi och gick genom livet, helst sin egen väg, fullt beredd att stå för de törnar, som denna attityd medförde.

Han påminde nog i viss mån om ett par gestalter ur Fänrik Ståls

sägner. Jag skulle vilja nämna Munter och von Törne. Han hade en självständig-het som verkade vara av samma korn som en bohuslänsk fiskares. Hade kriget kommit, hade Öström säkert utmärkt sig, åtminstone om han hade fått förbliva vid liv någon tid. Ensam hade han aldrig behövt stå, för pojkarna följde honom. Jag kan komma ihåg en episod, då Susa sprängde en mina och upptäckte en strålkastarvagn, som stod i riskfältet. Stubintråden var tänd, men Susa störtade till vagnen och försökte få den i säkerhet. Detta hade aldrig lyckats honom ensam. Men en flock pojkar som voro åskådare, förstodo situationen och störtade ögonblickligen till hjälp och tillsammans lyckades de föra strålkastarvagnen i säkerhet, innan minan exploderade. Detta är nog en rätt typisk illustration av Susas ställning till pojkarna. Skulle man kommentera Öström med ett citat ur Fänrik Ståls sägner blev det nog: Och mycket tålde han skrattas åt, fast mera hedras åt.

Dock vore det oriktigt att avsluta dessa minnesbilder med något annat än ett citat av honom själv. Han lämnade över sin stora uppbörd en tid efter beredskapens nedläggande, och efter vad jag försporde, gick allting fint. Men en tid innan träffade jag Öström, då han var på ett besök inne på Käringberget. Vi talades vid, och under samtals gång frågade jag honom om hans uppbörd. Jag råkade säga: "Med Din energi och noggrannhet, har Du väl inget att frukta, jag skulle nästa tro, att Du har en del i överflöd". Jag vet inte, om Öström plötsligt kom att tänka på kapten Utbults fändrar. Men han fick något i ögonen, som kom mig att tänka på en tjur som får se en rödklädd, och så kom det:

Jag skall säga dig en sak Frodi, det kommer att gå åt helvete med uppbörden. Endast ett tredje världskrig kan rädda mig.

Göteborg den 25. februari 1977 Arne Frodi

Frodi, Arne Tor Sten

f. 4/2 1904

Herr

Örgryte (Örgryte, Göteborgs kn, Göteborgs och Bohus län)

Död 16/4 1992

Begravd 8/5 1992

Göteborgs östra kyrkogård, kv. K, nr. 23 (urna)

Graven upplåten i evärdlig tid (upplåtelse nr 1)